

А Ж А П А П, КАДАГАЛААР

Республиканың бүгү девискэринде молдуунда-ла казан, чыгыш үчүнөр болуп турар аялган. Картофель болгаш ногаалар ажаап алышыканы доостур чыгаан. Сентябрь 27-ге чедир 2200 гектар шадун картофелди ажаап алдынан, ан 600 гектар хире картофель кастырмаан. Ош 300 ажыг гектары Танды, 200 гектары Чөөн-Хемчик, а 100 гектары Тес-Хем эргелелинге хамаарып. Тес-Хем эргелелинин аймагылары картофель ажаап алышыканын ааман саадаадып турар.

«Көн-Тей», «Сунпак» совхозтар, Каа-Хеминиң «Октябрь 14 чылы», Тандын «Революциянын чалбыны» колхозтары картофель ажаап алышыканын доосан. Танды район картофель кызышыканын ам ийи-ногонгаш бүрүнү-биле доостар. «Менгеи» совхоз 380 гектар картофельди ажаап алган. Ол үнелиг ашы-чем культуразынын ажаап алышыканы аңа дүүн доозулган. Мынд хөөрөйниң чурттакчы чонун хандылары-биле «Менгеи» совхоз 700 ажыг тонна картофельди, 131 тонна ногааларны кооперацияга саткан. Оларның хей резим огурачтер болгаш напуста.

«Көн-Тей» совхоз 81 тонна, «Тилелге» — 72 тонна, дуржулга станциязы — 79 тонна картофельди кызылчылар хандылары-биле хергелге кооперацияга саткан. Картофель казар талазы-биле бо ажил-агыйларга кызылчылар — ажилчынар, албан-хаанчылар, студентилер болгаш өөреникчилер үнелик четпес дуаламчыны көргүскен. Оларның хей резим кызыкман ажилдаан. Картофель болгаш ногаалар ажаап алышыканы республикада үргүчүлүп турар.

«Менгеи», «Тилелге» совхозтар, Каа-Хем районун «Коммунистиче орус», «Октябрь 30 чылы» колхозтары ам-даа хей картофельди болгаш ногааларны курунго саадыр. Чимжээ, Каа-Хеминиң «Октябрь 30 чылы» кедез ажил-агый артелинин даргазы Иннокентий Иванович Болго-го: Колхоз кызылчыларга 80—90 тонна напустаны болгаш 30 тонна

картофельди немей садып болуп — деп, дымактанган. Ол колхозта ногаа ашыканың бригаданын нежигун-нери кайгамчык эки амылдап турар. 50—60 тонна напуста, 70—80 тонна картофельди кызылчыларга садыр арга «Коммунистиче орус» колхозта бар. Кызыл хөөрөйне ам-даа элден хей напуста болгаш ногаа Каа-Хеминиң колхозчуларында кирер азоринге кызылчылар бузуреп болуп.

Кызылчыларны хандылары-биле кооперация 114 тонна напуста болгаш 330 тонна картофельди садып алган. Ынчалзамок хергелге кооперациянын белетик эргелелин амылданчылар колхозчулардан, амылчындардан болгаш албан-хаанчылардан картофель садып алыр талазы-биле ажилды ам-даа кал-бартба чогуур. Бир килограмм картофельди садып алырынның өртз 10 көпсөн. Ол колхозчуларга ажык-тыр өртек. Картофель садып алырын бүгү садыг организацялары чер болганга организацяга чогуур. Ош-биле кады чамдык амыл-агыйлар картофель кызышыканын ден-дин багай чорудуп турары хараа-данчыг. Чимжээ, Каа-Хеминиң Ленин аттыг молхозу сентябрь 25-не чедир 20 гектар безим четпес картофельди казып алган.

Партия, совет организацяларынын, колхозтар болгаш совхозтар удурутчуларынын сорулгазы болза картофель кызышыканын чоюкчу хундерге, а напуста ажаап алырын октябрь 5-не чедир бүрүн доостар болуп. Ам урулгар албан чөөрлери, эмелгелери, интинин чөөр-ненилге чөөрлери ногаалар болгаш картофель-биле кышыкы үеде хергел-леге бүрүн четир кылдыр ханды-лары коючугу чутура. Ош-биле кады кышыкы үеде муруларгаан ногааларны болгаш картофельди үрөп, до-нумса дээш эки кадагалар херек. Дык хей амыл-агыйлар келир чыла-ды тарагызынга хергелге карто-фель урезинери-биле боттарың ханды-ртыңан. Ол эки-дир. Ынчалза-мок чамгыс килограмм-даа урезини эки кадагалар умурлуғ.

Комсомолчу Александр Кымысов Кызылга механизация школазын дооскан соонда, Дуржулга станциязын коюкчилер болуп ажилдап элден. Бодунун онаалык ажилдыга кызымак анык механикатор хун бүрүнүң үлүгү 120—130 хуу чедир күсөдип, тарап ажаап алышыканын муруларгаан сагыны кирип турар. Ош ажилдап турары № 4 бригаданын ажилчылары анык механизаторуну чүткүлдүг ажилын бедиле-биле үнелик турарлар.

ЧУРУКТА: комбайнер Александр Кымысов. Фото С. Феоктистову.

Республикада аңгыс аңдарылгазы

(СЕНТЯБРЬ 25-ТЕ, ХУУ-БИЛЕ)

Районнар, айма-агыйлар	Аңдарган чериң хуузу	Аңдарган чериң хуузу
Улуг-Хем	30,7	«Улуг Хая»
Барыын-Хемчик	28,6	«Найрал»
Чөөн-Хемчик	21,7	«Өвк»
Чөөн-Хемчик эргелге	27,4	«Барлык»
Ын-Хем	31,5	«Сут-Хоя»
Каа-Хем	29,3	«Межегей»
Танды	25,9	«Тилелге»
Тожу	12,1	Дуржулга станциязы
Танды эргелге	27,6	«Элегес»
Өвүр	1,4	«Тэля»
Тес-Хем	—	«Чыраа-Бажы»
Тес-Хем эргелге	0,2	«Тыва»
СОВХОЗТАР:		Тес-Хем
«Шекпээр»	44,0	Республиканың колхозтары бол- гаш совхозтары аңгыс аңдарылгазы нын нити планын 26,2 хуу күтсөт- кен.
«Көн-Тей»	41,3	
«УТКА 25 чылы»	38,7	

Мал чөөрениниң белеткели

(Сентябрь 25-те, хуу-биле)

Районнар, айма-агыйлар	сиген	смаос	сиген	смаос
Барыын-Хемчик	57,6	7,1	«Чыраа-Бажы»	67,7
Чөөн-Хемчик	54,4	3,5	«Сут-Хоя»	66,5
Улуг-Хем	42,3	3,8	«Тес-Хем»	67,4
Чөөн-Хемчик эргелге	49,5	4,5	«Өвк»	56,6
Тожу	64,9	183,0	«УТКА 25 чылы»	55,8
Каа-Хем	44,6	17,7	«Тэля»	50,6
Ын-Хем	43,8	7,1	«Межегей»	40,5
Танды	42,2	1,1	«Улуг-Хая»	36,5
Танды эргелге	45,5	8,6	«Элегес»	36,2
Тес-Хем	108,1	3,5	«Найрал»	28,0
Өвүр	51,3	—	«Сунпак»	23,5
Тес-Хем эргелге	67,5	3,0	«Көк-Тей»	13,0
СОВХОЗТАР:			«Республиканың бүгү колхозтары болгаш совхозтары сиген белеткелин 50,6 хуу, смаос салымшыкын 5,7 хуу күтсөткен.	
«Барлык»	77,1	6,4		
«Тилелге»	72,5	0,5		
Дуржулга станциязы	70,0	—		
«Шекпээр»	68,1	6,5		

С. САЛЧАН.

«Тилелге» — 72 тонна, дуржулга станциязы — 79 тонна картофельди кызылчылар хандылары-биле хергелге кооперацияга саткан. Картофель казар талазы-биле бо ажил-агыйларга кызылчылар — ажилчынар, албан-хаанчылар, студентилер болгаш өөреникчилер үнелик четпес дуаламчыны көргүскен. Оларның хей резим кызыкман ажилдаан. Картофель болгаш ногаалар ажаап алышыканы республикада үргүчүлүп турар.

Ындыг туруп кайы болур...

СЭКП Барыын-Хемчик парткомунга

Барыын-Хемчик районун «Тэля» совхозуну төвүнде партия эте организацянын чоюкча чаа болуп эркен бир хуралыга элден шыктык чугаламын болган. «Партия организацянын ажилы черде ына-чар туруп кайы болура!» динкен чугалаар маана дыналып турган.

Коммунистердиң ол чөөрөдөн шинамыда чүтүт. Мында парторга-низация (секретари эш Верхов) организацяны ажилды баксыратканы то-доргай болган. Маана эркен чыла-зың өтөй-согулдааны хуралдап бээр коммунистерниң аурдык жооп-биле чүтте ийи-ле катп болган ол.

Бу хуралга комсомол организаця-зынын ажилынын дугайын чугала-лашкан. Чыл эгелден бээр комсо-мол организацянын хуралын ком-бала биле, а кезигун дадырын ком-сомолчуларын баксыратканын ба-рып хавырып ап турар мен.

«Комсомол организацянын сек-ретари эш Шожумааның илетке-ле еңчаар чугалааны коммунистер-

ни кайтаткан. Комсомолчуларны ын-дыг «чүтүт» кижизин кайны болуп боор?! Кезигун дадырын бо-дуну организацяның боду каап төлөөри комсомолчулар-да, комму-нистер-да албан күсөдип бөдүүн чугалаалар чыла-дып турар. Организацянын ажилында туруп кайы болура! динкен чугалаар маана дыналып турган.

Коммунистердиң ол чөөрөдөн шинамыда чүтүт. Мында парторга-низация (секретари эш Верхов) организацяны ажилды баксыратканы то-доргай болган. Маана эркен чыла-зың өтөй-согулдааны хуралдап бээр коммунистерниң аурдык жооп-биле чүтте ийи-ле катп болган ол.

Бу хуралга комсомол организаця-зынын ажилынын дугайын чугала-лашкан. Чыл эгелден бээр комсо-мол организацянын хуралын ком-бала биле, а кезигун дадырын ком-сомолчуларын баксыратканын ба-рып хавырып ап турар мен.

«Комсомол организацянын сек-ретари эш Шожумааның илетке-ле еңчаар чугалааны коммунистер-

ПОЛИТИКТИҢ ОРГАНИЗАСТЫҢ ӨРЕДИЛГЕНИ

Өөренип кириптерлер

Партия чырыдышыкына чаа өөредилге чыла бо чыла элден ооз-гай. СЭКП ТК-нын ийне Пленуму ажыкты чөөрөдөн марксисти-денити теория-биле чөөрөдөн кижизин үжүр-дуазын ошалап дем-делгеш, ову күштелдирери бүгү партия организацяларында лгези болдой. Ол чорук партия организа-цияларын харымсалгаан болган коммунистерниң, бүгү ажыкты чөөр-өдөн политиктиң өөредилгеге со-нурудагы дык белеткен.

Октябрь 1-ин — хөөрөйлөр болгаш бүдүрүлге черлеринде партия чыры-дышыкынын эгелдер хунт. Бөгү бисте республикамынң ийне-салды — Кызыл хөөрөйлөң хей салыг коммунистери, комсомолчулары, кезигун өс активтери марксисти-денити теориянын шилдигин алыры-биле өөренип кириптерлер.

Политикти чырыдышыкына чаа өөредилге чыла СЭКП Кызыл хоор-окомго болгаш хөөрөйлөң партия организацялары СЭКП ТК-нын ийне Пленуму шилдигин дүүштүргү организацялар талазы-биле бол-түт хемчелдери алган. Ош түнел-де Октябрь 1-де 201 бөлүмнөр болгаш семинарлар, марксизм-ленин-измин кезжери университетте, ош чамында пропагандист мергежидик школазы өөренип кириптерле бе-лен.

Бо өөредилге чыла марксисти-денити теориянын, тодоргай эконо-миканы ханымы-биле өөренип күзел-диг ажилчынар, интеллектуалар болгаш албан-хаанчылар артык чыла-дарлаадындан дык көвдөдөн. Моон түнелде хөөрөйлөң бүдүрүлгеле-

ринде болгаш албан чөөрлериңде ын-дыг бөлүмнөриң болгаш семинар-ларын салы элден өскөн. Чимжээ, улус ажил-агыйлың ийне-бүрү адырларың тодоргай экономиказы өөренип бөлүмнөр болгаш семинар-лар хөөрөйлө 84 четкен. СЭКП төв-гү, философия, марксизм-ленин-измин үндөиниң өөренип бөлүмнөр болгаш семинарлар — 57, по-литшколалар 41 чедир тургузулган.

Бо чыла марксизм-ленинизмин кезжери университетте өөренип-терлерин салы баз өскөн. Универси-тетте бирги курсуга 160 кижин не-межи кирген болгаш ийне курсу-зунуң дымакчылары 120 кижин бо-луп турар. Кезжери университетте экономика факультетинде улус ажил-агыйлың адырларың эконо-миканы өөренип салыбырлар (транспорти, улетпирит, тууду-ну) болган пропаганда мергежи-дик школазы бо чыла немей ажил-тыңган. Ол салыбырлары оштор Жо-вален, Гирсеев, Зильберман шык-шыкка билдиге тускай эртемчил-ер удурут.

Хөөрөйлөң чамдык партия организацялары политичыдышкы бөлүмнөриң четелдерин бо чыла ханымчалыг чоруктаар. Республикамынң проект чери тууду талазы-биле университет тургускаан, ажил-дакчылары олче барык бүрүн хаара турган. № 3 тууду-монтаж эргеле-линде, ылаң ажил-агый черинде, Сап министрствозунда, курбанын республика контроларында парторга-низациялар болгаш ол черлерин удурутчулары коллективте кези-

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунда

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиуму эш Б. Ш. Долчама-нын даргааланы-биле сентябрь 26-да болуп эркен хуралына Барыын-Хемчик районун колхозтарында болган совхозтарында куш-ажыл хою-луун хажыктың турар фактыларын дугайында болган «Административ чуруму-биле олар торгаалдарын моон сонгар кызыгаалар дугайында» Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң 1962 чылдың май 16-да үндүргөн Чарымын Чөөн-Хемчик районда күссөдөлүг дугайында айтырыларын чугалаашкан.

Ажылчынарның шалыңыга озып болбас

Бирги айтырыгын талазы-биле Барыын-Хемчик райкомунун дар-гаалы эш Биченяң илеткелди дын-чааш, районун колхозтарында бол-ган совхозтарында куш-ажыл хою-лузунга хажыктыңынын ийне хей болуп турарына, база кады ажил-агыйлың төгүдөринге болгаш куш-ажылды сагалга-чурумун быжы-лаарыга ол чоруктуң багай салды-рын болдуруларын демделгеш.

Кижизин ажилга кииргенин, ажил-дан үндүргенин, куш-ажыл стажын болгаш өскөдөрүн-даа демделгеш кол документ болуп куш-ажыл деп-тери «Шекпээр» совхозтуң 620 ажылчынарынның иштинден үткелге 6 кижиде бар, оларын элдерин совхозтуң ажилына кииргени беши демделеттинген. «Тэля» совхозта 345, а ол шыкшаң «Барлык» совхоз-та дык хей ажилчынарын куш-ажыл дептердери чок база мурунда колхозчулар чораланынын куш-ажыл стажы доктааттырмаан болган.

Совхозтарын директорлары кижизин ажилга киирп алдыр, шөөдө хуусаанын хоюлууга чөрү-түр уадып, ажилчин, албан-хаан-чыларын профкөдөленин ажилчынар комитетиниң чөшчөрелди чык-ка ажилдан удурут турганнар. Чимжээ, «Шекпээр» совхозтуң дирек-тору эш Коблов көвөтөра аштакчылар Р. Кууларын ажилга ханымыла чок дөш, а ажил-агый эргелелин Да-жыкы мергежи чок дөш, ажил-дан бодуну кара-туразы-биле үн-дүргөн турган.

Совхозтарын хөөрөйлөң ажил-дан турар кижизин ажилга шалы-нын чуруму доктааттырмаан болган ажил шагында ашакчы уелдерге күстөтинген ажилдарын чогуур-биле барымдалап көрөй турар. 18 хар чедир намыз аныктарга хүне-ле 4—6 дакта ажилдарының чур-уму база доктааттырмаан.

«Барлык» совхозтуң директору эш Макальский чакты тарыла бол-ган күсүк дүжүт ажаап алышык-нын уелдеринде ажил шагында артык ажилдар чуруму проф-көдөленин ажилчынар комитеди-биле чөшчөрөшпей доктааткаш, шалың фондунга дык хей артык чарыгалды үндүргөн болдулар. Дирекция черинге өтөг, медалдерин киирбериң дөш албан-хаанчы 11 кижизин ай шалымынын үштүң ийи хуузуң ол тирканы. 56 ажилчы-нарын совхозтуң малынын баш са-нын тутаткан дөш база четир ба-рымда чок өскө-даа чылдагаанар-биле 5044 рубльде ол торгаан, ажилчынарын шалымдан бо чыла оларын чөшчөрелди чок черге 2388 рубльди тирканы.

«Тэля» совхозтуң директору эш Чюлок совхозтуң дык хей салыг ажилчин, албан-хаанчыларын база-ла барымда чок черге торгап, чүт-ле бо чылаң беши оларын шалым-данан 1935 рубльди тирткан база 1962 чылдың өөренин артың дөш, 2700 рубльди шалымдан хоюлууга чөрүштүрүзү алган. Ол совхозтуң шалың деволожууга бакын, электри кижизиниң беши тирттып турган.

Районда колхозчуларын куш-ажыл сагалга-чуруму кошпак турар чүтү бар. «Большевик» колхозу эркен чыла 60 кижин куш-хуу-гун минимуму чедир ажилдаваан, ол шыкшаң четпес чорук «Мунар-чы» колхозта база бар. Дык хей колхозчулар Уставы көрүлгенин-ден хей салыг мады хуузуңда эл-ден турарлар.

Райондаааш, коммунист кижизин үндөиниң өөренип бөлүмнөри организацяларын Район төвүнде албан организаця черлеринде партия төвүгү, политэкономика өөренип бөлүмнөри болгаш политшко-лаалары, а комсомолчуларга болган аныктарга — ВЛКСМ-ниң төвүгү өөренип бөлүмнөри тургусулаан.

Политичыдышкы четкизин районга организацялар турган үеде дык хей аныктар кезжери школа-лар өөренип күээдигин илеткелер. Бо айтырып талазы-биле районун комсомол комитеди, улус өөредилге итидиги болгаш колхозтар башта-р черлери амдан өгелеп чогуур кияң-тегин салыр ужурут. Эртен өөредилге чыла «Торгалы» болгаш өскө-даа колхозтарга элден хей аныктар кезжери школаларга өө-ренип кирип алган ара каапкан тур-дур. Ош дөргө чамдык колхозтар удурутчулары аныктарын өөредилгени тоочкага албай, оларын өөредилгенин чарыктырып, ирак-узак черлерге чорудуп турганыдан болган. А комсомол организацялар, райово түр үеде ирак черлерге бө-лүк ажилдан үчкен кезжери шко-ла дымнакчыларынга дуза чедирип, консультациялар организацяларга бо-давай барганнар.

Политикти өөредилгенин каян-дык эки хевириниң тургузуу ала, партия чырыдышыкына пропаган-да кадрлар кол ролдуз дөргөн СЭКП ТК-нын ийне Пленуму ошалап демделгеш болдой. Моон барымда-лашкан, пропагандистерни шилип алы-рын бо чыла элден ханымчалыг чорукта. Пропаганда түнелдеги чедикшиниң күсөдип шыдаар шымак билдиги, дуржулагы өш-терин бөлүмнөр удурутчулар бол-гаш консультантылар кылдыр хаара

тутушаан, колхозтарын болгаш ал-бан организацяларын чамдык удурутчулары бо ажылче база киириштирген. Моон-биле кады кол кияңтегин пропагандистер хей салыг даалгалардан хостаарыңче база кичөөңгөй салган.

Пропаганда кадрларга болту ду-за чедир талазы-биле ажил эркен чылаң болган организацялар турган. Парткомун чыныга тургу-сун методиктиң чөвүлө чүтле ат кадагалат турган болган өөредилге чылаң дургууда чыныга-да пропаганда кичөөңгөй өдүрүшкөн. Бо дөргө методикти чөвүлө кез-жигүнериниң талазында политбөлүм-нөр ажылы хынал, оларга дузаала-рын чыла парткомун идеология кидишиниң чөвүлө кылдыр көрүп тур-ганын база бодунуң өөрөдүнү ба-дылаан каан ол бөдүктүн кезигүне-ринде парткомун болгаш ол иде-ология кидишиниң өөгөдө чок бол-ганын түнелди болган. Бо өөредилге чылаңды ындыг четелдерин чылап, пропагандистерге дузааларынын бол-гаш оларын өөредилгенин хемчел-гери шындыг боттандырып ужурут.

Партия чырыдышыкынын четпес алган — ол дөргө ажилдын чүтле өгөл болуп. Коммунистерниң бол-гаш кезигун өс активтериниң по-литбөредилгенин чедикшиниң чору-дар төлөөдө, районун бүгү-ле пар-тия, комсомол организацялар, кол-хозтар болган албан организаця черлериниң удурутчулары хун бугу гагыш салып, дымакчыларын өө-ренириңе, пропагандистерниң че-дикшиниң ажилдарына таарым-чалыг бадалдарын тургузар, кижин бургузунуң идея-теоретиктиң «үздө-ин дөш сөгүш чөвөгүн» болуру чугаа.

И. ДАВАА.

